"स्नेहसारोऽयं पुरुषः प्राणाश्च स्नेहभूयिष्ठाः स्नेहसाध्याश्च भवन्ति स्नेहोहि पानानुवासनमक्षिश्मशिरोवस्त्यूत्तरबस्तिनस्यकर्णपूरणगात्राभ्यङ्गभोजनेषूपयोज्यः" सुश्रु० ।

कर्णप्रणाद् पु० कर्णगतरोगशब्दे सुश्रुतोक्ते कर्णरोगभेदे ।

कर्णप्रतिनाह कर्णरोगभेदे कर्णगतरोगशब्दे विवृतिः

कर्णप्राय पु० देशभेदे स च ह० सं० नैर्ऋत्यामुक्तः ।

"नैर्ऋत्यां दिशि देशाः" इत्युपक्रम्य "कर्णप्रायपारदवम्लेच्छाः"१४,१८ । [राजनि० ।

कर्णफल्ल कर्णः फल्लमिवास्य । मत्स्यभेदे (कानखिजूरा)

कर्णभूषण न० कर्णं भूषयति भूष–ल्यु । कर्णाभरणे अमरः।

कर्णमल न० ६ त० । कर्णस्थे मलाकारे पदार्थे (कानेर खड़) हारा० कर्णमलोत्पत्तिप्रकारः भावप्र० उक्तो यथा ।

"ततो मांसाग्निना पुनः पच्यमानः पञ्चाहोरात्रात् सार्द्धदण्डांश्च यावन्मांसेष्वेव तिष्ठति ततः पच्यमानात्तस्मान्मलं निर्गच्छति तद्वायुना क्षिप्तं कर्णावागत्य कर्णविड्भवति" । कर्णविण्ड्योऽप्यत्र । [हेम० ।

कर्णमो(टि)टी स्त्री कर्णं मोटयति टन् शङीप् । दुर्गाभेदे

कर्णयोनि त्रि० कर्णः योनिः स्थानमस्य । कर्णप्राप्ते विषये ।

"अचक्षुषो हयये कर्णयोनयः"ऋ०२,२४,८। "कर्णयोनयः श्रोत्रेन्द्रियप्राप्ताः" भा०।

कर्णल त्रि० कर्णः कर्णयक्तिरस्यास्ति सिद्धा० मत्व् । प्रशस्तश्रवणशक्तियुक्ते ।

कर्णलता स्त्री कर्णस्य लतेव । कर्णपाल्याम् (कानेरपाता) स्वार्थे कन् अत इत्वम् । कर्णलतिकापि तथार्थे हेम० ।

कर्णवंश पु० कर्णः कर्णाकारोवंशोयत्र । मस्त्ये हारा० । तस्य पार्श्वेषु वंशाकारत्वात्तथात्वम् ।

कर्णवर्जित त्रि० ३त० । १बधिरे (काला) श्रोत्रशून्ये । २सर्पे पु० स्त्री शब्दच० । स्त्रियां जातौ ङीष् । तस्य चक्षुःश्रवणत्वात्तथात्वम् । बाधिर्यञ्च श्रवणशक्तिशून्यत्वम् ।

कर्णविण् स्त्री कर्णस्य विट् । कर्णमले (कानेरखड़) "वसाशुक्रमसृङ्मज्जामूत्रविड्घ्राणकर्णविट् । स्वेदाश्रुदूषिकाखेदो द्वादशैते मलाः" मनुः । "शोधयेत् कर्णविट्कन्तु भिषक् सम्यक् यथाकथा" सुश्रु० ।

कर्णवेध पु० विध–घञ् ३त० । शास्त्रोक्तविधानेन कर्णयोर्वेधने । तत्प्रकारश्चूडाकर्मादिकं सुहूर्तचिन्तामणिपीयूषधारयोरुक्तं यथा ।

"हित्वा तांश्चैत्रपौषावथ हरिशयनं जन्ममासं च रिक्तां युग्मावृद्धं जन्मतारामृतुमुनिवसुभिः संमिते मासयो वा । जन्माहात्सूर्यभूपैः परिमितदिवसे सौम्यशुक्रेन्दुवारेऽथोलाब्दे विष्णुयुग्मादितिमृदुलघुभैः कर्णवेधः प्रशस्तः । संशुद्धे सूतिभवने त्रिकोणकेन्द्रत्रायस्थैः शुभखचरैः कवीज्यलग्ने । पापाक्ष्यैररिसहजायगेहसंस्थैर्लग्नस्थे त्रिदशगुरौ शुभावहः स्यात्" विन्ना० ।

"आरभ्य जन्मदिवसं यावत्त्रिंशद्दिनं भवेत् । जन्ममासः स विज्ञेयो गर्हितः सर्वकर्मसु" इतिलक्षणलक्षितम् जन्ममासम् । रिक्तान्तिथिम् ४,९,१४ । युग्मावृद्धं समवर्षं द्वितीयचतुर्थादिकम् । जन्मतारां प्रथमदशमैकोनविंशतितारिकां हित्वा । उक्तं च व्यवहारोज्ज्वले । "न जन्ममासे न च चैत्रपौषे न जन्मतारासु हरौ प्रसुप्ते । तिथावरिक्ते न च विष्टिदृष्टे कर्णस्य वेधोन समानवर्षे" इति । अत्र चैत्रस्य निषेधोमीनार्कविषयः पौषनिषेधोऽपि धनुरर्कविषयः अन्यथा "कार्त्तिके पौषमासे वा चैत्रे वा फाल्गुनेऽपि वा । कर्णवेधं प्रशंसन्ति शुक्ले पक्षे शुभेऽहनीति" व्यासवचनमसङ्गतं स्यात् । अत्र कार्त्तिकशुक्लपक्षादगीतः परः कार्त्तिकः प्रशस्तः पूर्वत्र देवशयनसत्त्वान्निषेधः। अत्र जन्ममासे वर्ज्यान्तराण्यप्याह प्रयोगपारिजाते व्यासः । "यो जन्ममासे क्षुरकर्मयात्रा कर्णस्य वेधं कुरुते विमोहात् । मूढः स रोगी धनपुत्रनाशं प्राप्नोति गूढं निधनं तदाश्विति", विहितकालमाह कृत्तिति ऋतवः षट् मुनयः सप्त वसवो ष्टौ एतैः संमिते गणिते मासि षष्ठमासे सप्तममासेऽष्टममासे वा । अथोवा जन्माहात्सूर्यभूपैर्द्वादशभिः षोड़शभिर्वा परिमिते गणिते दिवसे सौरसावने कर्णवेधः प्रशस्तश्चक्रः यदाह जगन्मोहने वसिष्ठः "मासे षष्ठे सप्तमे वाष्टमे वा वेध्यौ कर्णौ द्वादशे षोड़शेऽब्दे । मध्ये चाह्नः पूर्वभागे न रात्राविति" यदा तु षष्ठमासादौ कर्णवेधस्विकीर्षितः तदा तिथीनाह जगन्मोहने वसिष्ठः "द्वितीया दशमी षष्ठी सप्तमी च त्रयोदशी । द्वादशी पञ्चमी पञ्चा तृतीया कर्णवेधने" इति । सौम्य शुक्रेन्दुवारे इति बुधबृहस्पतिशुक्रचन्द्रवारेषु प्रशस्तः कर्णवेधः यदाह जगन्मोहने वसिष्ठः "भूमिजार्कात्मजार्काणां वारान् संवर्जयेद्बुधः । जीवेन्दुजेन्दुशुक्राणां दिवसाः परिपूजिताः" इति । अथेति षोडशाब्दे विषमवर्षे वा कर्णवेधः प्रशस्तः। सूर्यबले सतीत्यपि ध्येयं यदाह राजमार्त्तण्डः "अर्केऽस्तकूटे शशिनि प्रशस्ते ताराबले चन्द्रविवृद्धिपक्षे । अयुग्मवर्षे शुभदं शिशूनां कर्णस्य वेधं मुनयो वदन्ति" अत्र कर्णस्येत्येकवचनं एकैकत्वाधिकरणन्यायेनाविवक्षितं तेन द्वयोरपि कर्णयोर्वेधः । विष्णुति श्रवणा धनिष्ठा-